

γίνονται φανερές σε πολλές περιστάσεις –όπως για παράδειγμα στην ‘ελαστικοποίηση’ των νόμων που αφορούν τις απολύσεις εργατών στη Γαλλία, στη Βρετανία και σε άλλα κράτη σύμφωνα με την έκθεση του ΟΗΕ (UNDP 1999 Report 2000: 344)– ενώ ταυτόχρονα η ευθύνη για τις παροχές της πρόνοιας μετακυλιείται ξανά στα άτομα. Μια ακόμη συνέπεια είναι η εφαρμογή εκ μέρους των εργοδοτών «ευέλικτων εργασιακών πολιτικών με περισσότερο επισφαλείς διακανονισμούς» (UNDP 1999 Report 2000: 344), όπου η διαπραγμάτευση δε γίνεται συλλογικά από τα όργανα που εκπροσωπούν τους εργοδότες και τους εργαζομένους αλλά γίνεται ατομικά, δίνοντάς τους ένα χαρακτήρα ασταθή και ανασφαλές. Αυτές οι συνθήκες δημιουργούν μεγαλύτερη πίεση στους εργαζόμενους και τις οικογένειες· γι’ αυτό και ο Beck συμπεραίνει ότι «στις εξατομικευμένες συνθήκες ύπαρξης, οι άνθρωποι πρέπει να δεχτούν την ατομική τους ευθύνη... για πράγματα που συνήθιζαν να αντιμετωπίζονται από την κοινότητα ως ταξική προοπτική και όχι ατομική» (Beck 2000: 153).

Οι πολιτικές επιπτώσεις της οικονομικής αστάθειας ενδέχεται να είναι πολύ σοβαρές καθώς εμπεριέχουν το ρίσκο της πολιτικής αστάθειας. Ο Beck υποστηρίζει ότι η δημοκρατία ήρθε στην Ευρώπη και Βόρεια Αμερική ως ‘εργασιακή δημοκρατία’ (labour democracy) και βασίστηκε στην απασχόληση, στην επικερδή απασχόληση. Στο βαθμό, λοιπόν, που ο παγκόσμιος καπιταλισμός καταλύει τις βάσεις αυτές, αναιρεί τη νομιμοποίησή του με αποτέλεσμα να διακυβεύονται τα πάντα, ακόμη και η δημοκρατία. Ο λόγος είναι σύμφωνα με τον Beck ότι «μόνο οι άνθρωποι που έχουν ένα σπίτι και μια σίγουρη δουλειά, και συνεπώς ένα υλικό μέλλον, είναι ή μπορούν να γίνουν πολίτες για τους οποίους η δημοκρατία είναι μια πραγματικότητα της ζωής τους. Η αλήθεια είναι ότι χωρίς υλική ασφάλεια δεν υπάρχει πολιτική ελευθερία και δημοκρατία» (Beck 2000: 62). Πράγματι, η οικονομική ανασφάλεια αφήνει όλα τα άλλα σε δεύτερη μοίρα, αλλά και προκαλεί μια γενικότερη αίσθηση ανασφάλειας και ρευστότητας στα άτομα που, αρχικά, μπορεί να εκφραστεί ως αδιαφορία για τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες στις οποίες ζουν. Η βαρύτητα του επιχειρήματος του Beck είναι μεγάλη, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς ότι οι υπάρχουσες στατιστικές και τάσεις δείχνουν μια τάση προς αυξανόμενη κοινωνική αστάθεια και αναταραχή.

Πολιτισμικές απειλές

Η παγκοσμιοποίηση έχει θεωρηθεί ότι φέρνει τις διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμούς πιο κοντά εξαιτίας της χαλάρωσης των ‘συνόρων’ και της ύπαρξης των νέων τεχνολογιών που διευκολύνουν την επικοινωνία τους. Όμως,

όπως έχουμε υποστηρίξει στα προηγούμενα κεφάλαια, ενώ υπάρχει η δυνατότητα της μεγαλύτερης επικοινωνίας δεν μπορούμε να πούμε ότι η παγκοσμιοποίηση σχετίζεται με τη διαπολιτισμική ανταλλαγή. Αντιθέτως, η παγκοσμιοποίηση φέρει *μια* συγκεκριμένη κουλτούρα, τον καταναλωτισμό, η οποία διαχέεται με ενός είδους πολιτισμικό ιμπεριαλισμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σε πολλά παραδείγματα που αναφέρονται σχετικά με την πολιτισμική εγγύτητα και αλληλόδραση στη σχετική βιβλιογραφία, οι λέξεις-κλειδιά που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν το γεγονός προέρχονται από γνωστές εμπορικές φίρμες πολυεθνικών (λ.χ. 'McDonaldisation'). Υπάρχουν και άλλες αναφορές που ξεπερνούν την απλή αναφορά σε εμπορικές μάρκες, αλλά δεν υπερβαίνουν κατά πολύ την 'ποικιλία στην επιλογή' και τις πολλαπλές επιδράσεις που περιγράφει η επιλογή του κινέζικου φαγητού, της ενδυμασίας με 'ethnic' ρούχα και των πολυεθνικών μουσικών επιρροών.

Λέγοντας πολιτισμικό ιμπεριαλισμό ορίζουμε την επέκταση και κυριαρχία μιας κουλτούρας πάνω στις άλλες με μέσα που ξεπερνούν την ελεύθερη πολιτισμική ανταλλαγή. Συνήθως η πολιτισμική κυριαρχία συνοδεύει την κυριαρχία στο οικονομικό (ή και πολιτικό) επίπεδο, την οποία νομιμοποιεί ή εδραιώνει. Εντός των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης η κυρίαρχη κουλτούρα είναι ο καταναλωτισμός, μια κουλτούρα που υποστηρίζει ενεργά τη λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος κάνοντάς την πιο έλκυστική. Ταυτόχρονα, υπάρχει και ένας ιδεολογικός ιμπεριαλισμός, καθώς μαζί με τον καταναλωτισμό κυριαρχεί η πολιτική ιδεολογία του νεοφιλελευθερισμού. Οι δύο συνυπάρχουν, και αυτό είναι το σημαντικότερο γιατί ο πολιτισμικός ιμπεριαλισμός δεν μπορεί να διαχωριστεί από τον πολιτικό ή οικονομικό. Έτσι, τα κράτη που προωθούν την παγκοσμιοποίηση εκφέρουν ένα Λόγο που συνταυτίζει τις δύο (τον καταναλωτισμό και το νεοφιλελευθερισμό), και μαζί με όλα τα ιδεολογικά παράγωγά τους παρουσιάζονται ως ένα. Με αυτόν τον τρόπο, η κατανάλωση, η ελεύθερη αγορά, ο φιλελευθερισμός, η ευημερία και η δημοκρατία εμπλέκονται και παρουσιάζονται ως ένα, ως 'πακέτο'. Βέβαια, οι μακρόχρονες πολιτικές παραδόσεις ενός κράτους αποτελούν τελικά και μέρος της κουλτούρας του, εφόσον έχουν διαποτίσει τη νοοτροπία των πολιτών εντός του. Αυτό σημαίνει ότι πράγματι για τους Αμερικανούς, παραδείγματος χάριν, η συνύπαρξη καταναλωτισμού, δημοκρατίας και καπιταλισμού είναι ένα κομμάτι πλέον της κουλτούρας τους. Αυτό όμως δεν ισχύει και για άλλα εθνικά κράτη, και σε αυτό ακριβώς συνίσταται ο πολιτισμικός ιμπεριαλισμός: στην επιβολή ολόκληρου του 'πακέτου' που συνιστά μέρος της πολιτικής, οικονομικής και πολιτισμικής παράδοσης ενός, ή μερικών, εθνικών κρατών πάνω σε άλλα παρουσιάζοντας και δικαιολογώντας το ως αναγκαιότητα που δημιουργείται από την παγκοσμιοποίηση. Έτσι, η παγκοσμιοποίηση ταυτίζεται με τα στοιχεία της παραπάνω

κουλτούρας και ιδεολογίας τα οποία και προωθεί αποτελεσματικά, αφού και αυτή θεωρείται αναπόφευκτη, ως αποτέλεσμα της ιδεολογικοποίησής της.

Όπως υποστηρίχτηκε στο πέμπτο κεφάλαιο, η ουσία της οικονομικής παγκοσμιοποίησης είναι η λειτουργία της να πολιτικοποιεί μια οικονομική διαδικασία και να δίνει προτεραιότητα στην οικονομική διάσταση έναντι όλων των άλλων. Αυτό παρατηρούμε και στον πολιτισμικό ιμπεριαλισμό. Ο πολιτισμικός, όπως και ο ιδεολογικός, ιμπεριαλισμός υποστηρίζει και νομιμοποιεί, ταυτόχρονα ή εκ των υστέρων, μια οικονομική διαδικασία, την προσπάθεια δηλαδή χωρών ή περιοχών να επεκτείνουν την οικονομική τους κυριαρχία. Η επέκταση της οικονομικής κυριαρχίας δε γίνεται ποτέ με οικονομικά μόνο μέσα, αλλά και με πολιτικά και ιδεολογικά και, ενίοτε, με στρατιωτικά. Σε αυτά, η συμβολή της παγκοσμιοποίησης είναι σημαντική, καθώς εμφανίζει το αναπόφευκτο της ίδιας της ύπαρξής της και προωθεί τον καταναλωτισμό και το νεοφιλελευθερισμό.

Τέλος, ως πολιτισμική απειλή αναφέρεται και η (εκλαμβανόμενη ως) ισοπεδωτική δράση της παγκοσμιοποίησης όσον αφορά στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των εθνών. Συγκεκριμένα, αναφέρεται έντονα μια τάση για ομοιομορφία που φαίνεται να θίγει τις πολιτισμικές διαφορές, τις επιμέρους ταυτότητες και τα ειδοποιά χαρακτηριστικά των εθνών και εθνοτήτων. Στην επιχειρηματολογία αυτή έγινε εκτενής αναφορά στο προηγούμενο κεφάλαιο. Εδώ αρκεί να επισημάνουμε ότι, είτε πρόκειται για μια πραγματική τάση είτε για μια υπερβολική και εντεινόμενη σχετική φιλολογία, το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία μιας αίσθησης κινδύνου στις υπάρχουσες πολιτισμικές κοινότητες –κινδύνου που αναφέρεται στην ίδια τους την ύπαρξη, αφού η διαφορετικότητά τους είναι καθοριστικό στοιχείο της ύπαρξής και της ταυτότητάς τους.

Περιβαλλοντικές απειλές

Το ζήτημα των απειλών στο παγκόσμιο περιβάλλον εξαιτίας της μόλυνσης είναι ένα από τα κυρίαρχα στη σχετική συζήτηση για την παγκοσμιοποίηση, παρόλο που δε σχετίζεται άμεσα με αυτήν. Το ενδιαφέρον για το περιβάλλον έχει εκδηλωθεί από τη δεκαετία του '60 και έκτοτε έχουν δημιουργηθεί αρκετά κινήματα και ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται με πάθος για την προστασία του πλανήτη από την τρύπα του όζοντος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, τη μειωμένη βιοποικιλότητα και τη μόλυνση σε αέρα, νερό και γη. Είναι περιττό σε αυτήν τη μελέτη να αναλύσουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το περιβάλλον ή τις αιτίες τους, καθώς είναι σχετικά γνωστά και δεν προσφέρουν κάποιο σημαντικό στοιχείο στην οπτική γωνία αυτής της μελέτης. Πρέπει όμως να επισημανθεί η ουσιαστική απροθυμία αρκετών πολιτικών ηγεσιών να αποδε-